

**Program merytoryczny konkursu tematycznego dla uczniów
gimnazjów i klas gimnazjalnych w województwie mazowieckim
w roku szkolnym 2017/2018**

**„Znani i nieznani bohaterowie opozycji lat siedemdziesiątych
oraz osiemdziesiątych”**

Do uczniów i uczennic:

Nasz konkurs dotyczy historii Polski lat 80-tych i 90-tych. Te dwie dekady stanowiły w naszej Ojczyźnie czas wielkich nadziei, rozczerowań, niepewności i powrotu wiary w możliwość zmiany Polski. Wasi rodzice przeżywali wówczas swe dzieciństwo i młodość, babcie i dziadkowie zaś-dorosłość. Wszyscy należeli do grona świadków historii, obserwatorów wielkich wydarzeń. Niektórzy z nich osobiście brali w nich udział. Także w ich otoczeniu mogły znajdować się osoby, które zaangażowały się w działania na rzecz wolności, demokracji i niepodległości Polski. Protesty społeczne w 1976 roku, jeden z największych strajków w historii świata w 1980 roku, różne formy oporu wobec wprowadzenia stanu wojennego w 1981 roku, uliczne manifestacje lat 80-tych, zapomniane nieco protesty robotnicze i studenckie roku 1988 składały się na obraz przełomowych dla losów Polski dekad. Wówczas setki tysięcy ludzi, w całym kraju, z różnych środowisk, stawały przed życiowymi dylematami i koniecznością podejmowania trudnych wyborów. Zaangażowanie w działalność opozycyjną oznaczało podjęcie ryzyka. Na jednej szali było bezpieczeństwo, spokojne, codzienne życie, praca i nauka, na drugiej szali znajdowały się wielkie idee patriotyzmu, wolności i demokracji, wierność którym mogła prowadzić do np. utraty pracy i dochodów. W skrajnych przypadkach zagrożone bywało nawet życie. Przed takimi dylematami stawali także nastolatki-czy np. rozrzucić nielegalne ulotki, pójść na zabronioną uliczną manifestację, wiedząc, że można być wyrzuconym ze szkoły lub uczelni, czy zadowolić się normalnym życiem, takim samym, które prowadzi większość koleżanek i kolegów ze szkoły, czy osiedla? Tysiące młodych ludzi wybierały drogę ryzyka, walki, niepewności. Idee wolności człowieka, niepodległości państwa, sprawiedliwości w życiu społecznym wielu ludzi uczyniło sensem swojego życia, mimo, że szanse na zwycięstwo wydawały się być minimalne. Czytając materiały do konkursu o czasach, ludziach, organizacjach, wielkich i małych bohaterach, spróbujcie się zastanowić, dlaczego tak czynili.

Do nauczycieli i rodziców:

Nasz konkurs ma na celu zainteresowanie młodzieży szkolnej najnowszą historią polityczną Polski, zwłaszcza dekadami lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Będzie on obejmował zarówno przełomowe wydarzenia dla losów naszego kraju, takie, jak wielkie protesty społeczne, ruch solidarnościowy, a także mniej znane epizody. Zostaną one zaprezentowane m.in. przez pryzmat losów jednostek i środowisk społecznych, zarówno takich osób i grup, które do dziś widnieją w pamięci historycznej Polaków, jak i takich, które pozostają poza pamięcią historyczną większości Polaków, pamiętane tylko lokalnie, czy środowiskowo. Szczególnie zwrócono uwagę na udział ludzi młodych. Był to czas społecznego buntu o rzadko spotykanym zasięgu, od lata 1980 roku rozpoczęły się procesy masowej samoorganizacji Polaków. Powstawały i niewielkie nieformalne organizacje, pojawił się fenomen wielomilionowego, niezależnego od władz państwowych związku zawodowego, wreszcie także, pierwszych niezależnych partii politycznych. „Solidarność” była jednym z największych w historii ruchów społecznych. Na jej bazie powstawały liczne

formalne i nieformalne organizacje i środowiska opozycyjne. Istotą ruchu społecznego jest oddolne działanie, podejmowanie przez ludzi z reguły odległych od władzy państwowej i wielkiej polityki. Celem takiego ujęcia jest pokazanie uczniom i uczennicom, że bohaterami historii bywali nie tylko tacy opozycjoniści, o których do dziś możemy przeczytać na kartach podręczników historii, czy dowiedzieć się od nich z najpopularniejszych mediów. Tysiące odważnych ludzi w całym kraju, aktywnych w ostatnich dwóch dekadach PRL, już po 1989 roku pozostało poza wielką polityką. Także najwięksi z bohaterów mieli codzienne życie, życiorysy, mieszkali w konkretnym miejscu, uczyli się w szkołach, pracowali w fabrykach, czy biurach. Ich życiowe wybory i polityczne drogi nie zawsze skutkowały sukcesami, splendorem i popularnością, za to z reguły wiązały się z różnorodnymi problemami i niebezpieczeństwami. Był to także czas, w którym Polacy coraz częściej rozmawiali o swoim państwie, jego historii i perspektywach przyszłości. Zaczynali się czuć realnymi obywatelami, a nie tylko przedmiotem oddziaływania paternalistycznej władzy państwowej. „Solidarność” w makroskali, a mniejsze ruchy opozycyjne w mniejszej, stały się miejscami nieustannej debaty. Warto, by najmłodsze pokolenia poznawały i poglądy w imię których tysiące osób ryzykowały swą życiową pozycją i losy wierzących w wielkie idee. W programie położono nacisk na wydarzenia, ludzi i organizacje związane z naszym regionem Polski.

Poszczególne etapy konkursu będą miały zróżnicowany poziom. Pierwszy etap, szkolny, dotyczyć będzie wiedzy głównie z zakresu najważniejszych wydarzeń historycznych oraz losów powszechnie znanych postaci z historii naszego kraju. Na tym poziomie wystarczyć powinna wiedza wyniesiona ze szkoły, uzupełniona tylko niewielkimi fragmentami zalecanych lektur, zwłaszcza o ogólnym, podręcznikowym charakterze.

W kolejnych etapach zasób wymaganej wiedzy będzie zwiększany, wśród pytań pojawią się dotyczące m.in. biografii osób rzadziej obecnych w świadomości zbiorowej, losów najważniejszych organizacji opozycyjnych.

Większość pytań będzie miała typowo testowy charakter, o bardzo zróżnicowanym poziomie szczegółowości, pojawią się też punkty o bardziej otwartym charakterze.

Zdając sobie sprawę z potrzeb i możliwości młodych pokoleń, w bibliografii konkursu wykorzystano w jak najszerszej skali źródła dostępne w przestrzeni elektronicznej. Istotną część materiału niezbędnego do przygotowania się do poszczególnych etapów zawarta jest na łatwo dostępnych i prostych w obsłudze stronach internetowych, zwłaszcza w Encyklopedii „Solidarności”. Dla poszczególnych etapów wyszczególniono konkretne hasła z tego zbioru, jak i z innych stron internetowych. Na końcu bibliografii zostały wskazane książki, których lektura pogłębiałaby i uzupełniała wiedzę. Umieszczono także tytuły dostępnych w Internecie filmów dokumentalnych, poza jednym z nich, stosunkowo krótkich, nieprzekraczających jednej godziny.

W przygotowaniu do naszego konkursu bardzo pomocna dla zrozumienia tematyki może być Państwa osobista pomoc, podzielenie się nie tylko wiedzą, ale także własnymi wspomnieniami, odczuciami, opiniami o dwóch dekadach z historii Polski XX stulecia.

ETAP SZKOLNY:

Treści pytań dotyczyć będą najważniejszych wydarzeń historii politycznej i wybranych elementów historii społecznej Polski lat 70-tych i 80-tych. Podstawę dla uczestników stanowić będzie wiedza podręcznikowa, uzupełniona poniższymi lekturami oraz biogramy wskazanych osób i informacje o wydarzeniach:

- Wojciech Roszkowski, *Historia Polski 1914-1991*, (różne wydania), rozdziały od 19 do 23 (lub inne opracowania obejmujące historię polityczną lat 70-tych i 80-tych)
- Encyklopedia „Solidarności”, <http://www.encycsol.pl> :

Dział „Ludzie”:

Andrzej Gwiazda, Lech Kaczyński, Jan Józef Lipski, Antoni Macierewicz, Karol Modzelewski, Kornel Morawiecki, Jerzy Popiełuszko, Grzegorz Przemyk, Zbigniew Romaszewski, Anna Walentynowicz

Dział „Wydarzenia”:

Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Polski

Dział „Dokumenty”:

Posłanie I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” do ludzi pracy Europy Wschodniej

-21 postulatów Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego, <http://www.solidarnosc.org.pl/21-postulatow>

ETAP REJONOWY:

Wiedza z etapu szkolnego powinna zostać poszerzona o poniższe:

- Jerzy Kłosiński, *Region „Mazowsze”*, <http://13grudnia.org.pl/artykuly/region-mazowsze-1980-2005>

- *Program „Samorządnej Rzeczypospolitej”*,

http://ofop.eu/sites/ofop.eu/files/biblioteka-pliki/f1_83-124.pdf

- Encyklopedia „Solidarności”:

Dział „Relacje”:

Jacek Górski, Moje PRL-owskie dzieciństwo

Dział „Struktury”:

Federacja Młodzieży Walczącej

Grupy Oporu Solidarni

Konfederacja Polski Niepodległej

Solidarność Walcząca

Dział „Varia”:

Myśl polityczna opozycji 1980-1989

Dział „Ludzie”:

Adam Borowski, Zbigniew Bujak, Jacek Kaczmarski, Jan Olszewski, Czesław Sadłowski

ETAP WOJEWÓDZKI:

Na ostatnim etapie, prócz kolejnych tekstów do czytania, zalecane jest także wykorzystanie filmów dokumentalnych.

- *Encyklopedia „Solidarności”:*

Dział „Relacje”:

Marek Adamkiewicz

Jacek Czaputowicz

Konstanty Radziwiłł

Dział „struktury”:

Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej

Ruch Wolność i Pokój

- Filmy dokumentalne:

Inny Sierpień (1988)

P-6. Iskra wolności. Radomski Czerwiec 1976 (2014)

Robotnicy'80 (1980)

Rozkaz: stan wojenny (2004)

Trzech kumpli (2008)

Literatura uzupełniająca:

- Baciński Grzegorz, *Federacja Młodzieży Walczącej w Warszawie 1984-1990*, Warszawa 2015
- Cenkiewicz Sławomir, *Anna Solidarność : życie i działalność Anny Walentynowicz na tle epoki (1929-2010)*, Poznań 2010
- Dworaczek Kamil, *Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980-1981*, Wrocław 2016
- Friszke Andrzej, *Opozycja polityczna w PRL 1945-1970*, Londyn 1994, (część: 1970-1980)
- Janke Igor, *Twierdza. Solidarność Walcząca-podziemna armia*, Warszawa 2014
- Ruzikowski Tadeusz, *Stan wojenny w Warszawie i województwie stołecznym 1981-1983*, Warszawa 2009